Sindikat kovinske in
elektroindustrije Slovenije

SKEI Slovenije
Dalmatinova 4
1000 Ljubljana

Gradivo za mednarodni seminar v Bad Hofgasteinu, od 9. do 13.7.2018

UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)

Vir: Dr. Grega Sterban in dr. Renata Mihalič: Prednosti in pomanjkljivosti različnih oblik univerzalnega temeljnega dohodka (strokovna revija Delavci in delodajalci, 1/2016)
Sporočilo: Vpogled v temeljne značilnosti posameznih vrst UTD in analiziranje njihovih prednosti in pomanjkljivosti omogoča natančnejše poznavanje in razumevanje **te oblike socialne varnosti**, na tej podlagi pa je omogočeno utemeljevanje predvidenih pozitivnih in negativnih učinkov posamezne oblike UTD, vključno z ocenjevanjem njihove (ne)ustreznosti za morebitno uvedbo v praksi. Izziv je, kaj je iz pojma UTD možno vgraditi v obstoječi slovenski sistem socialne varnosti, s ciljem, da se ta sistem izboljša.
Praksa: Še ni dolgo tega, ko so zagovorniki UTD veljali za nekakšne utopiste in ekstremne levičarje, danes pa prednosti in slabosti takšnega dohodka za vse preučujejo tudi nekateri ekonomisti. UTD se je kot tema celo pojavil na Svetovnem gospodarskem forumu v Davosu.
Kolega Dušan Kaplan, predsednik sindikalne podružnice SKEI iz Revoza, je svoje prizadevanje za uvedba UTD v Sloveniji omenil v svoji predstavitvi kandidature za podpredsednika SKEI Slovenije leta 2016.
Finska je prva država v Evropi, ki se je leta 2017 odločila poskusno uvesti UTD. 2.000 izbranih državljanov bo mesečno nepogojeno prejemalo 500€ za dobo 2 let (to trajalo do januarja 2019), nato pa bodo preučili rezultat. Finci preučujejo t. i. »negativno dohodnino«, kar pomeni, da bi bili ljudje pod določeno mejo prihodkov oproščeni davkov oz. od davkarije celo prejemali denar.
Leta 2016 so Švicarji na referendumu z veliko večino 76,9% proti in le 23,1% za zavrnili predlog UTD, po katerem bi vsak odrasel Švicar mesečno prejemal 2.500 frankov (2.263€), vsak otrok pa 625 frankov (565€) UTD.
Kanada je že leta 1974 poskusno uvedla UTD, ki ga je prejemalo približno 1.000 prebivalcev kraja Dauphin v Manitobi, ki je trajal 4 leta. Ker so v raziskavi ugotovili, da se delovne navade prejemnikov UTD niso bistveno spremenile, projekt ni bil uveden v sistem. Sedaj so uvedli nov poskusni projekt UTD v Ontariu, ki bo trajal 4 leta. Zajel bo 4.000 oseb z nizkimi prihodki v starosti med 18 in 64 let. Samec bo letno prejemal 16.989 kanadski dolarjev (11.300€), družinski par pa 24.027 kanadskih dolarjev ali 16.000€. Vsi bodo še naprej prejemali otroški dodatek ali invalidnino.
Aljaska je prva sistemsko uvedla UTD leta 1982. Po 6 mesecih stalnega bivanja vsak prebivalec dobi od 300 do 2.069 ameriških dolarjev letnega UTD (odvisno od finančnega stanja vsakega posameznika). UTD se financira iz Permanent Funda, v katerem se zbirajo sredstva iz davka na črpanje nafte.
V ZDA bo Sam Altman, lastnik korporacije podjetja YCombibator izbral 3.000 ljudi, ki jim bo od 3 do 5 let zagotavljal 5.000 USD na mesec brez kakršnihkoli pogojev (spremljali pa bodo njihovo porabo).
Uporabno: Za sindikalne zaupnike in regijske sekretarje SKEI pri analiziranju teoretičnih izhodišč UTD.

Sekretar SKEI za KP in PS
Bogdan Ivanovič

1. Izvorna oblika UTD

1.1. Opredelitev

1.1.1. UTD (angleško = universal basic incom, nemško = grundeinkommen, francosko = revenu de base inconditionnel, italijansko = reddito di base incondizionato, špansko = renta basica) je na podlagi pravne definicije v čisti obliki opredeljen kot predpostavljeni del sistema socialne varnosti, z značilno »sui generis« pravno naravo osnovnega koncepta tovrstnega dohodka.

1.2. Značilnosti

1.2.1. UTD je v izvorni (čisti) obliki dohodek, ki ga izplačuje država:

- individualno
- v poenoteni višini
- v rednih časovnih intervalih
- vsem prebivalcem v državi
- ne da bi se pri tem zahtevala sedanja ali pretekla ekonomska oz. delovna aktivnost oseb oz. druga oblika njihovega družbeno koristnega udejanjanja ali pripravljenost sprejeti ponujeno delo
- brez preverjanja premoženjskega stanja in morebitnega dohodka posameznika

1.3. **Temeljne prednosti izvorne oblike UTD**

1.3.1. Prednosti (in priložnosti) se ocenjujejo zgolj v primeru nadgraditve ali posodobitve že obstoječega sistema socialne varnosti z UTD.

1.3.2. Temeljne prednosti bi naj bile predvsem v:

- neselektivnosti (popolni univerzalnosti)
- nepogojenosti
- individualnosti
- tajnosti

prejemanja tovrstnega dohodka.

1.3.3. Ključna prednost nepogojenega UTD se kaže v zagotovljeni socialni varnosti, saj se v primeru emancipiranega UTD (določen v znesku nad pragom revščine) vsakemu posamezniku zagotavljajo osnovna sredstva za človeka dostojno življenje ter na tej podlagi preprečuje revščina in omogoča socialna vključenost.

1.3.4. Gre za vzpostavitev varovalke, ki bi preprečila ogrozitev dohodkovne in materialne varnosti ter posledično proaktivno in tudi delno preventivno zagotavljala socialno varnost.

1.3.5. Takšen sistem je enostaven, transparenten, stroški upravljanja so nizki, učinkovitost delovanja sistema pa je večja.

1.4. Temeljne pomanjkljivosti (slabosti) izvorne oblike UTD

1.4.1. Pomanjkljivosti (in nevarnosti) se ocenjujejo v primeru nadomestitve obstoječega sistema socialne varnosti z UTD.

1.4.2. V izvorni obliki UTD pomanjkljivosti (slabosti) izhajajo iz vseh temeljnih načel, na katerih je koncept UTD utemeljen.

1.4.3. Univerzalno zagotavljanje osnovne denarne dajatve v obliki UTD ustvarja sistem socialne varnosti, ki ni prilagojen socialnemu in ekonomskemu položaju upravičencev ter dejanskim potrebam po pomoči (UTD prejemajo vsi, torej tudi tisti, ki sploh niso izpostavljeni socialni ogroženosti) – s tem bi se lahko povečala neenakost v dohodkih v družbi.

1.4.4. Niti čisti UTD niti čisti selektivni UTD nista ustrezni rešitvi.

1.4.5. Pravica do UTD, ki ne bi bila pogojena z ekonomsko aktivnostjo dela zmožnih posameznikov, bi ogrožala izvajanje pravice do dela.

1.4.6. Čisti UTD paradoksalno omogoča pravico do nedela in s tem povečuje odvisnost posameznika od države, zmanjšuje stopnjo avtonomnosti in svobode članov družbe ter negativno vpliva na zagotavljanje dostojanstva in udejanjanja načela pravičnosti.

1.5. Obstoječi sistem socialne varnosti in izvorna oblika UTD

1.5.1. Po svoji naravi je nepogojni UTD, kot primer netradicionalne oblike socialne varnosti, lahko primerljiv zlasti z univerzalnimi denarnimi dajatvami iz slovenskega sistema socialne varnosti, ki so praviloma za vse upravičence določene v enotnem obsegu – ni povezan s statusom, premoženjem ali dohodki posameznika

1.5.2. Pravica do takšnega UTD ni pogojena z nastankom socialnega primera

1.5.3. Sistem izvornega UTD ni povsem primerljiv s slovenskim sistemom socialne varnosti, ki temelji na socialnih zavarovanjih in je razčlenjen ter zagotavlja različne dajatve ob nastanku različnih socialnih primerov. V sistemu izvornega UTD gre torej za primere nesorazmerne, neprilagojene, nepogojene in poenotene dajatve.

1.6. Ustreznost izvorne oblike UTD za uvedbo

1.6.1. Uvedba sistema UTD v čisti obliki »de iure in de facto« je v Sloveniji verjetno neizvedljiva, saj bi povsem neselektiven in nepogojen UTD v razmerju do veljavnega sistema socialne varnosti pomembno poslabšal pravni, socialni in ekonomski položaj upravičencev – pomembno dejstvo: **UTD ne bi predstavljal določene dodatne pravice k (že) obstoječim pravicam v sistemu socialne varnosti, ampak bi se z njegovo uvedbo ukinilo večje število pravic iz veljavnega sistema socialne varnosti.**

1.6.2. **Zgolj s sistemom UTD ni mogoče v celoti nadomestiti obstoječega sistema socialne varnosti, še zlasti pa ni mogoče nadomestiti podsistema socialnih zavarovanj.**

1.6.3. Univerzalne in enotne denarne dajatve v obliki UTD ni možno zagotoviti v obsegu, ki bi lahko v celoti nadomestila vse obstoječe denarne dajatve iz sistema socialne varnosti. Prav tako tega ni mogoče zagotoviti v obsegu ali obliki, ki bi lahko v celoti nadomestila vse obstoječe dajatve v naravi (vključno s storitvenimi in stvarnimi dajatvami), ki se upravičencem zagotavljajo iz sistema socialne varnosti.

1.6.4. Glede na vse prej navedeno je UTD v izvorni obliki neustrezen za uvedbo v primeru nadomestitve obstoječega sistema socialne varnosti, neizvedljiv je tudi v primeru nadgraditve (dopolnitve).

2. Selektivne oblike UTD

2.1. Opredelitev

2.1.1. Selektivni UTD temelji na načelu preverjanja (v izvorni obliki pa na načelu univerzalnosti) upravičenosti posameznika do tovrstnega dohodka in sicer na podlagi njegovega socialnega in ekonomskega položaja.

2.1.2. Tako je selektivni zajamčeni (temeljni) dohodek namenjen le tistim posameznikom, ki z lastnimi dohodki ne dosegajo praga revščine, ne glede na preteklo ekonomsko aktivnost. S tem je po Vickerstaffu (2012) po svoji pravni naravi delno podoben sistemu negativne dohodnine oz. sistemu zagotavljanja temeljnega dohodka v obliki vračljivega davčnega odbitka.

2.1.3. To pomeni, da bi po načelu selektivnosti sistem UTD temeljil na delitvi posameznikov na pomoči potrebne in pomoči nepotrebne.

2.2. Značilnosti selektivnih oblik UTD

2.2.1. Glede na značilnosti je selektivni UTD v pretežni meri podoben številnim že obstoječim selektivnim programom socialne varnosti.

2.2.2. Selektivni UTD je mogoče opredeliti kot eno izmed »izrojenih« oblik UTD, ki temelji na politiki zmanjševanja kroga upravičencev do dajatev iz sistema socialne varnosti ter se kot tak tudi oddaljuje od temeljnih usmeritev in namena koncepta UTD – it tega vidika se celo postavlja njegova vprašljivost kot primera UTD, saj je »de facto« njegov protikoncept (celo destrukt).

2.2.3. Eden izmed temeljnih argumentov za utemeljevanje potrebe po univerzalnejših pristopih k zagotavljanju eksistenčnih sredstev je domneva prenizke stopnje uspešnosti in učinkovitosti že obstoječih selektivnih programov pri omejitvi revščine in socialne izključenosti, na katerih je bila razvita zamisel o UTD.

2.3. Temeljne prednosti selektivnih oblik UTD

2.3.1. Ključna prednost selektivnega UTD je zlasti zagotavljanje eksistenčnih sredstev v primeru slabega socialnega in ekonomskega položaja upravičenca in sicer ne glede na objektivnost ali subjektivnost narave razlogov za pomankanje osnovnih sredstev za življenje.

2.3.2. Pristojni organ bi v primeru selektivnega UTD preverjal zgolj socialni in ekonomski položaj upravičencev, vendar o dodelitvi denarne dajatve v tej obliki ne bi odločal na podlagi uporabe diskrecijske pravice.

2.3.3. Nedoseganje pragu revščine bi bil edini in izključni pogoj za pridobitev pravice do selektivnega UTD, zaradi česar bi se zlasti poenostavil postopek uveljavljanja pravice do tovrstne pomoči v denarju in zmanjšal poseg v zasebnost posameznika.

2.3.4. V primerjavi s povsem univerzalnim temeljnim dohodkom, bi selektivni UTD zahteval manjši obseg sredstev za financiranje – višina potrebnih sredstev je odvisna od tega, ali bi nedoseganje pragu revščine predstavljal mejnik, ki bi odločal o upravičenosti posameznika do selektivnega UTD, ali pa bi bil cenzus višji.

2.4. Temeljne pomanjkljivosti selektivnih oblik UTD

2.4.1. Tako kot v primeru izvorne oblike UTD, so tudi v primeru selektivnega UTD nekatere temeljne značilnosti tega koncepta lahko hkrati tako prednosti kot slabosti.

2.4.2. Temeljne pomanjkljivosti selektivnega UTD:

- odsotnost univerzalnosti kot temeljnega načela
- nepogojenost pravic do selektivnega UTD z naravo razlogov za pomanjkanje sredstev posameznika
- posledično socialna nepravičnost
- kršitev načela vzajemnosti tega sistema
- negativen vpliv na udejanjanje pravice do dela in omogočanje pravice do nedela
- visoka stopnja možnosti zlorab tega sistema

2.5. Obstoječi sistem socialne varnosti in selektivne oblike UTD

2.5.1. Sistem selektivnega UTD je glede na pravno naravo lahko v največji meri soroden z obstoječimi denarnimi socialnimi pomočmi.

2.5.2. V primeru obstoja sistema socialnega varstva je tovrsten UTD nepotreben, v primeru uvedbe dovolj visokega UTD pa je neupravičena potreba zlasti po mehanizmu denarnih socialnih pomoči.

2.5.3. V primeru prenizkega UTD, zlasti če njegova višina ne bi dosegla pragu revščine, še vedno obstaja potreba po sistemu socialnega varstva.

2.5.4. Selektivni UTD je lahko podoben shemam zajamčenega minimalnega dohodka (obenem pa te sheme presega).

2.5.5. Z vidika upravičenosti do tovrstnega dohodka ne gre za preverjanje narave razlogov za pomanjkanje eksistenčnih sredstev (to pa je značilno za sistem socialnih pomoči v slovenskem sistemu socialne varnosti), ampak bi upravičenje nastalo neodvisno od subjektivnosti ali objektivnosti razlogov za pomanjkanje sredstev.

2.6. Ustreznost selektivnih oblik UTD za uvedbo

2.6.1. Selektivne oblike UTD so za izvedbo lahko ustreznejše in izvedljivejše od čiste univerzalne oblike le v državah z nižjo stopnjo razvitosti sistema socialne varnosti – v državi v sistem socialne varnosti ni vključen sistem socialnih pomoči.

2.6.2. Selektivni UTD omogoča socialno varnost tistim posameznikom, ki zaradi slabega socialnega položaja potrebujejo pomoč v denarju ali naravi, oziroma ki iz objektivnih razlogov ne ustvarjajo minimalnih sredstev za življenje.
2.6.3. Tako v Sloveniji tudi v primeru selektivnega UTD v določenih krogih obstoji skeptičnost za njegovo izvedbo, saj naš sistem socialne varnosti vključuje tudi visoko razvit sistem socialnega varstva oz. socialnih pomoči, zaradi česar bi naj bila neutemeljena tudi uvedba selektivnega UTD – ne bi bilo učinka v izboljšanju pravnega in socialnega položaja upravičencev.
2.6.4. Če sistem selektivnega UTD pravice do dohodka ne pogojuje z objektivnostjo razlogov za pomanjkanje sredstev, se posledično vzpostavlja sistem, ki ne bi udejanjal načel socialne pravičnosti in učinkovitosti pri delitvi sredstev.

3. Pogojene oblike UTD

3.1. Opredelitev

3.1.1. Večina predlogov izvedbenih oblik UTD temelji na pogojenosti tovrstnega dohodka – tudi pravica do UTD bi naj bila v skladu s temeljnimi merili pravičnosti, omejena z določeno obveznostjo upravičenca.
3.1.2. Številni teoretiki in praktiki iz tega področja celo utemeljujejo ustrezno pogojenost UTD kot nujen element za doseganje učinkovitosti sistema v primeru uvedbe v praksi in realiziranja želenih ciljev s pomočjo tega koncepta.
3.1.3. Tukaj pa nastane problem: pogojenost je v nasprotju z osnovno zamislijo in konceptom UTD, saj izvorno predstavlja ukrep, s katerim naj bi bilo mogoče vsakomur zagotoviti brezpogojno pravico do sredstev za preživetje.
3.1.4. Zato se utemeljeno razmišlja o redefiniciji pravice do UTD z določitvijo obveznosti opravljanja družbeno prispevne aktivnosti upravičenca. Tukaj bi šlo za model »**participacijskega UTD**«, do katerega bi bil upravičen vsak član družbe, ki je bodisi ekonomsko aktiven (neguje otroka, skrbi za bolnega ali onemoglega člana družine, opravlja prostovoljno delo oz. izpolnjuje katerega izmed drugih družbeno dogovorjenih pogojev, da ni le potrošnik…). Participacijski UTD bi naj zagotovil in ohranil vključenost posameznika v družbi.

3.2. Temeljne prednosti pogojenih oblik UTD

3.2.1. Prednosti pogojenih oblik UTD so:
- višja stopnja socialne pravičnosti
- višja stopnja učinkovitosti distribucije sredstev
- udejanjanje načela vzajemnosti
- plačilo družbeno pomembnih, sicer neplačanih del

3.3. Temeljne pomanjkljivosti posameznih oblik UTD

3.3.1. Vprašljiva je izvedba.
3.3.2. Ideja o prispevanju posameznika glede na zmožnost vsakega posameznika odpira problem definiranja in (pre)vrednotenja družbeno (ne)prispevnih del in nadzora nad njihovim opravljanjem (potrebna administracija).
3.3.3. Diskrecijska pravica pristojnega organa o postopkih odločanja o (ne)upravičenosti posameznika do UTD na osnovi presoje upravičenčeve (ne)prispevnosti družbi, lahko povzroči neučinkovit oz. nepravičen sistem.

3.4. Obstoječi sistem socialne varnosti in pogojene oblike UTD

3.4.1. Denarna dajatev v obliki UTD, ki bi bila pogojena z ekonomsko aktivnostjo ali drugo obliko prispevnega dela upravičenca, je po svoji naravi bližje konceptom ekonomske oz. dohodkovne varnosti kot pa socialne varnosti.

3.4.2. Zato bi bilo potrebno pogojene oblike UTD v širšem smislu obravnavati kot mehanizem ekonomske politike in v ožjem smislu kot regulator trga dela – torej ne kot mehanizem socialne politike.
3.4.2.1. Eden izmed temeljnih namenov socialne varnosti je zagotavljanje sredstev v primeru začasne ali trajne izgube dohodka v primeru nastanka socialnega primera, medtem ko bi pogojeni UTD delno prevzel obstoječo funkcijo plačila za opravljeno delo ter negativno vplival celo na sistem plač, obstoječa delovna razmerja in na trg dela v celoti.

3.5. Ustreznost pogojenih oblik UTD za uvedbo

3.5.1. Pogojeni UTD bi moral biti za posameznike, ki so zmožni ekonomske ali druge družbeno prispevne aktivnosti, uveden vzporedno z nepogojnim UTD za posameznika, ki zaradi različnih razlogov niso zmožni ekonomske aktivnosti (npr. glede na starost se to od njih več ne pričakuje).
3.5.2. Hkrati se postavlja vprašanje smiselnosti uvedbe pogojene oblike UTD na način, ki bi nadomestil del plače zaposlenih oseb, hkrati pa delno ali celo v celoti nadomestil dajatve v primeru nastanka brezposelnosti dela zmožnih oseb oz. delno nadomestil dajatve v denarju ali naravi iz obstoječega sistema socialne varnosti v primeru začasne ali trajne nezmožnosti oseb za delo.
3.5.3. Tudi pogojene oblike UTD ne bi izboljšale pravnega in socialnega položaja upravičencev v primeru nastanka socialnega primera, celo bi se lahko poslabšal pravni in socialni položaj ekonomsko aktivnih subjektov na trgu dela. Ker tudi s pogojenim UTD ni možno izboljšati obstoječega sistema socialne varnosti in sistema dohodkovne varnosti, se v Sloveniji ne priporoča uvedba pogojenega UTD kot ustrezne ali utemeljene oblike UTD v praksi.

4. Kategorične oblike UTD

4.1. Opredelitev

4.1.1. Kategorični UTD bi naj bil namenjen zgolj določenim skupinam (kategorijam) prebivalstva in to:
- neselektivno
in
- nepogojeno,
ne glede na nastanek socialnega primera ter neodvisno od socialnega in ekonomskega položaja upravičenca.

4.2. Značilnosti

4.2.1. Kategorične oblike UTD lahko tvorijo ustrezno rešitev bodisi kot začetno fazo v primerih postopnega urejanja tega sistema, bodisi kot trajno rešitev zlasti v namene zmanjševanja revščine in socialne izključenosti najbolj rizičnih skupin prebivalcev.
4.2.2. Stroka svetuje, da je za kategorične oblike UTD potrebno najprej jasno definirati pogoj (ne)upravičenosti do tovrstnega dohodka zgolj na podlagi enega kriterija, to je (ne)pripadnosti posameznika določeni kategoriji popolacije in določitev jasnih ločnic med posameznimi kategorijami (brez vzporednih dodatnih pogojev).
4.2.3. Ta model bi naj bil namenjen zlasti otrokom in starejšim.
4.2.4. Atkinson in Marlier (2011) menita, da bi v okviru sistema UTD, ki bi bil namenjen otrokom za zmanjšanje ogroženosti te kategorije prebivalcev, morale vse države članice EU vsakemu otroku brezpogojno zagotavljati temeljni dohodek. Višina bi naj bila odvisna od odstotka mediane nacionalnega neto dohodka v posamezni državi članici. Vključeni bi bili vsi otroci in bi naj bil UTD dovolj visok, da ne bi samo preprečeval revščino in socialno izključenost, ampak bi naj to bila širša intervencija iz naslova zagotovitve možnosti za osebni razvoj otrok, kapitala znanja, socialnega kapitala, krepitve zdravja ipd…Kategoriziran UTD

za otroke je možno utemeljiti kot razširjeno obliko že obstoječih nepogojenih univerzalnih dajatev, ki so znotraj posameznih nacionalnih sistemov socialne varnosti namenjene otrokom.
4.2.5. Kategorični UTD za starejše je potreben zaradi:
- neugodnih demografskih gibanj
- neustreznega razmerja med ekonomsko aktivnim in neaktivnim deležem populacije
- posledične preobremenjenosti sistema pokojninskih zavarovanj
- naraščajoče revščine zlasti med starejšim prebivalstvom
- preobremenjenosti sistema socialnih pomoči

4.2.5.1. UTD za starejšo populacijo se lahko razume tudi kot razširitev sistema pravice do pokojnine oz. kot organsko dopolnilo posameznikove pokojnine (Van Parijs, 2011), vendar neodvisno od pokojnine za preteklo delovno-ekonomsko aktivnost (pogojeno zgolj s starostjo, na primer najmanj 65 let).

4.3. Temeljne prednosti kategoričnih oblik UTD

4.3.1. Izboljšanje socialnega in ekonomskega položaja oseb zlasti v tistih skupinah prebivalstva, kje obstoji najvišja stopnja revščine in socialne izključenosti ali najvišja stopnja tveganja za njen nastanek.

4.4. Temeljna pomanjkljivost kategoriziranih oblik UTD

4.4.1. Temeljna pomanjkljivost izhaja iz njegovega osnovnega namena: je ozko namenjen zgolj upravičencem znotraj skupin prebivalstva ne glede na njihov socialni in ekonomski položaj.

4.5. Obstoječi sistemi socialne varnosti in kategorične oblike UTD

4.5.1. Po svoji naravi je kategorični UTD podoben obstoječim dajatvam iz sistema socialne varnosti, ki je namenjen posameznim skupinam, koncept pa v večji meri temelji na načelu univerzalnosti kot obstoječe pravice do kategoričnih dajatev, ki so vselej omejene z določenimi dodatnimi pogoji in so hkrati pogosto tudi selektivne.

4.6. Ustreznost kategoričnih oblik UTD za uvedbo

4.6.1. Priporoča se uvedba kategoričnega UTD v Sloveniji zaradi neugodnih demografskih gibanj, preobremenjenosti sistema socialne varnosti in visoke stopnje revščine ter socialne izključenosti posameznikov v določenih kategorijah prebivalcev, ki zaradi različnih objektivnih razlogov niso zmožni zagotavljanja lastnih sredstev za preživetje, hkrati pa niso upravičenci do obstoječih dajatev iz socialne varnosti:
- za starejše posameznike nad določeno starostjo, ki iz različnih razlogv niso nosilci pravic iz obstoječega sistema pokojninskega zavarovanja
- za invalidne osebe za tiste posameznike, pri katerih je nastal primer invalidnosti in ki niso nosilci pravic do dajatev iz obstoječega sistema invalidskega zavarovanja
- za otroke do določene starostne meje ne glede na socialni in ekonomski položaj družine

5. Parcialne oblike

5.1. Opredelitev

5.1.1. Parcialni (delni) UTD je v nasprotju s polnim UTD in je določen pod pragom revščine ter kot tak ne zadošča za zadovoljitev osnovnih človekovih pravic oz. sredstev za človeka dostojno življenje.

5.2. Značilnosti

5.2.1. Temelji na politiki skromnejšega obsega programov socialne varnosti v izogib negativnim vplivom na trgu dela.

5.3. Temeljna prednost

5.3.1. Lahko bi izboljšali pravni in socialni položaj širšega kroga subjektov glede na obstoječ sistem socialne varnosti.
5.3.2. V primerjavi s polnim UTD je lažje izvedljiv z vidika možnosti zagotavljanja sredstev za njegovo financiranje.

5.4. Temeljna pomanjkljivost

5.4.1. Je nedoseganje višine tovrstne denarne dajatve, s katero bi bilo mogoče zagotoviti eksistenčna sredstva, preprečevati revščino in socialno izključenost ter ohranjanje človekovega dostojanstva.

5.4.2. Na drugi strani bi se lahko poslabšal položaj prejemnikov denarnih pomoči iz sistema socialne varnosti, če ne bi bilo mogoče zagotavljati dovolj stalnih sredstev za financiranje.

5.5. Obstoječi sistem socialne varnosti in parcialne oblike UTD

5.5.1. Po svoji pravni naravi parcialni UTD ni povsem primerljiv z obstoječimi dajatvami iz sistema socialne varnosti, saj ni pogojen z nastankom socialnega primera, s slabšim socialnim in ekonomskim položajem posameznika ter z dejansko potrebo po socialni varnosti.

5.5.2. A hkrati vsebuje posamezne elemente obstoječih denarnih socialnih pomoči, vendar s pomembno razliko neselektivnosti in nepogojenosti tovrstne dajatve.

5.6. Ustreznost parcialnih oblik UTD za uvedbo

5.6.1. Za uvedbo v praksi so neustrezne, ker niso ciljno usmerjene k posameznikom, ki dejansko potrebujejo pomoč, kar bi glede na sistem in podsistem socialne varnosti v Sloveniji lahko poslabšalo pravni in socialni sistem obstoječih upravičencev do denarnih pomoči.

6. Neindividualne oblike UTD

6.1. Opredelitev

6.1.1. Individualnost UTD je ena izmed temeljnih značilnosti in ključnih prednosti tovrstnega dohodka v izvorni obliki, zato se neindividualne oblike pomembno razlikujejo od prvotnega koncepta in njegovega namena.

6.2. Značilnosti

6.2.1. Neindividualizirane oblike UTD so vezane na gospodinjstvo in v tem primeru ne gre za individualno naravo pravice.

6.2.2. V okvir neindividualiziranih oblik lahko sodijo tudi različice UTD, pri katerih se individualni dohodek vsakega člana gospodinjstva izplača posamezniku, ki preživlja družino (primer UTD v Iranu).

6.2.3. Smiseln je lahko zgolj v primeru prilagoditve višine tovrstnega dohodka ekonomskemu in socialnemu položaju posameznikov in družine, kar pa bi se odrazilo v selektivnem in neindividualnem UTD.

6.3. Temeljne prednosti

6.3.1. Prednost neindividualne oblike UTD je zlasti v prilagojenosti te dajatve socialnemu in ekonomskemu položaju posamezne družine in ne posameznikom.

6.4. Temeljna slabost

6.4.1. Temeljna prednost je obenem tudi temeljna slabost: boljši položaj celotne družine vedno ne pomeni tudi boljši položaj vsakega člana družine.

6.5. Obstoječi sistem socialne varnosti in neindividualne oblike UTD

6.5.1. Glede na obstoječi sistem socialne varnosti v Sloveniji je neindividualizirani UTD lahko v največji meri soroden socialnim pomočem, saj so socialne pomoči družini po svoji pravni naravi neindividualizirane dajatve.

6.6. Ustreznost neindividualiziranih oblik UTD za uvedbo

6.6.1. Potreba po uvedbi je vprašljiva zlasti v primeru razvitega sistema socialnih pomoči v okviru sistema socialne varnosti.

7. Segmentirane oblike UTD

7.1. Opredelitev

7.1.1. Segmentirani UTD bi se v skladu z načelom univerzalnosti zagotavljal širokemu krogu subjektov, vendar v različnem obsegu tovrstne denarne dajatve.

7.2. Značilnosti

7.2.1. Segmentirani UTD je primer povsem univerzalnega in neselektivnega ter nepogojenega UTD, do katerega bi bili upravičeni vsi posamezniki.
7.2.2. Poenostavljeno gre za različne višine za otroke, mlajše odrasle in starejše odrasle.

7.3. Temeljne prednosti

7.3.1. Ključna prednost je v prilagojenosti obsega segmentiranega UTD potrebam določenih skupin prebivalstva (glede na značilnosti posamezne skupine).
7.3.2. Lahko se udejanjajo načela solidarnosti, vzajemnosti in socialne pravičnosti ter učinkovitosti redistribucije.

7.4. Temeljna pomanjkljivost

7.4.1. Kot za primere neselektivnega in nepogojenega UTD, ker gre še vedno za primer univerzalne dajatve.

7.5. Obstoječi sistem socialne varnosti in segmentirane oblike UTD

7.5.1. Segmentirani sistem je lahko zgolj podoben nekaterim obstoječim oblikam denarnih dajatev iz slovenskega sistema socialne varnosti, ki se zagotavljajo v določenih različnih višinah, vendar drugače kot v veljavnem sistemu socialne varnosti (t. j. povsem univerzalna in nepogojena denarna dajatev) – kot v podsistemu socialnih zavarovanj.

7.6. Ustreznost segmentiranih oblik UTD za uvedbo

7.6.1. Lahko je ustrezna oblika v primeru uvedbe kombinacije kategoričnega in segmentiranega UTD, ni pa ustreza oblika v primeru kombinacije univerzalnega in segmentiranega UTD.

8. Netrajne oblike UTD

8.1. Opredelitev

8.1.1. Je izvedbena različica UTD, pri čemer je pravica prejemanja časovno omejena (npr. na 1 leto).

8.2. Značilnosti

8.2.1. Je soroden konceptom **»univerzalnega temeljnega kapitala«,** ki bi se naj izplačeval enkrat v življenju in v enkratnem znesku.

8.3. Temeljne prednosti in slabosti

8.3.1. Oboje sovpada s prednostmi in slabostmi UTD v izvorni obliki – gre za univerzalno dajatev. Enkratno izplačilo bistveno ne izboljša niti bistveno ne poslabša pravnega in ekonomskega položaja prejemnika.

8.4. Obstoječi sistem socialne varnosti in netrajne oblike UTD

8.4.1. Po svoji naravi ni povsem primerljiv z obstoječimi pravicami do dajatev iz sistema socialne varnosti, ki bi bil povsem nepogojen, individualen in univerzalen.

8.5. Ustreznost netrajnih oblik UTD za uvedbo

8.5.1. Netrajne in hkrati univerzalne oblike UTD so lahko vprašljive zlasti zaradi neutemeljenosti potrebe po uvedbi tovrstne denarne dajatve, zato ni mogoče govoriti o izboljšanju učinkovitosti in uspešnosti sistema socialne varnosti v posamezni državi.

9. Zaključek

9.1. V primeru slovenskega sistema socialne varnosti ni mogoče priporočiti uvedbe UTD v nepogojeni obliki in neselektivno za vse subjekte ali nadomestitve obstoječega sistema socialne varnosti, saj bi se s tem zastavilo vprašanje kršenja temeljnega načela pravne in socialne države.
9.2. Spremembe, ki bi izboljšale pravni in socialni položaj upravičencev, je mogoče doseči le z uvedbo posameznih univerzalnih elementov.
9.3. Sistem socialne varnosti bi moral tudi v primeru uvedbe UTD v celoti in nespremenjeno ohraniti pozitivno - pravni sistem obveznega socialnega zavarovanja, možno je nadomestiti obstoječi sistem denarnih pomoči s selektivnim UTD in veljavni sistem družinskih prejemkov z UTD za otroke.

9.4. Hkrati bi bilo potrebno obstoječi sistem socialne varnosti nadgraditi in izpopolniti z uvedbo kategoriziranega UTD za starejše (npr. nad 65 let starosti, ki niso upravičeni do pravic iz sistema obveznega pokojninskega sistema) in podobno za invalidne osebe, ki niso upravičene do pravic iz sistema obveznega invalidskega zavarovanja.